

Рада Стијовић

Надахњује и оживљује или надахњива и оживљава,

Језик данас

Матица српска, Нови Сад

бр. 14

0354-9720

2019,

1-3

НОРМА

Рада Стијовић

НАДАХЊУЈЕ И ОЖИВЉУЈЕ ИЛИ НАДАХЊИВА И ОЖИВЉАВА?*

У пракси се неретко срећу двоструки облици презента глагола *надахњивајти*, *обмањивајти*, *оживљавајти*, *замахивајти* и њима сличних глагола. Ову тврдњу илуструју примери:

То је идеја која покреће и *надахњује* (Политика, 15. 2. 2001). Музе ... *надахњивају* пјеснике (Ф. Ућелини Тице, Д. Алигијери, Дивна глума).

Не дозволите да вас *обмањују* – дуван убија (Политика, 10. 7. 2001). *Обмањивају* као и до сада (<https://www.republika.rs>).

Неки историчари умеју да моделују личности и *оживљавају* епохе (Б. Миљковић, Записи, часопис за књижевност и науку, Цетиње). Чист ваздух крепи и *оживљује* не само тело ... већ и дух (В. Пелагић, Стварни народни учитељ).

Како је то лепо кад жетеоци сложено *замахују* (И. Секулић, Из прошлости). Слабашне се ручице несигурно *замахивају* (Ј. Драженовић, Дјела 1).

Преписан рукопис опет поправља [Толстој], *дописује* између врста, са стране ... свуда (Д. Ружић, Српски књижевни гласник 8). Сваки дан

* Краћа варијанта овога рада објављена је у: Рада Стијовић, *Српски језик : норма и пракса*, 2. изд. Београд: Чигоја штампа, 2015.

се договара и *дојисива* с браством (С. Митров Љубиша, Приповијести црногорске и приморске).

Који је од ових облика правилан – *надахњује* или *надахњива*, *обмањује* или *обмањива*, *замахује* или *замахива*, *дојисује* или *дојисива*? Њима су слични презенти: *појийисује/појийисива*, *оживљује/оживљава* итд.

Свим овим глаголима заједничко је то што су несвршени (означавају трајну и понављану радњу) и што су свој несвршени вид добили додавањем суфикса *-(j)ивајџи* на основу одговарајућих свршених глагола – *обмањивајџи* од *обманујџи* (*обаман+јивајџи*), *замахивајџи* од *замахујџи* (*замах+ивајџи*), *појийисивајџи* од *појийисајџи* (*појийис+ивајџи*), *дојисивајџи* од *дојисајџи* (*дојис+ивајџи*), *надахњивајџи* од *надахнујџи* (*надахн+јивајџи*), *оживљивајџи* (што је, додуше, већ ретко и неуобичајено) од *оживејџи* (*ожив+јивајџи*). Последња два глагола имају и дублетне форме *надахњавајџи* (данас неуобичајено) и *оживљавајџи*, добијене уз помоћ суфикса *-јавајџи*.

Ово је важно знати стога што глаголи на *-(j)ивајџи* презент граде од презентске основе и наставака *-ујем*, *-ујеш*, *-ује* итд., а глаголи на *-(j)авајџи* од презентске основе и наставака *-авам*, *-авац*, *-ава* итд. То значи да ови глаголи у презенту гласе једино: од *обмањивајџи* – *обмањујем*, *обмањујеш*, *обмањује*, *обмањујемо* итд., од *замахивајџи* – *замахујем*, *замахујеш*, *замахује*, *замахујемо*, од *појийисивајџи* – *појийисујем*, *појийисујеш*, *појийисује*, *појийисујемо*, од *дојисивајџи* – *дојисујем*, *дојисујеш*, *дојисује*, *дојисујемо*, а од дублетних глагола: *надахњивајџи* – *надахњујем* итд., *оживљивајџи* – *оживљујем*, односно од *надахњавајџи* – *надахњавам* (што је већ врло ретко и неуобичајено), од *оживљавајџи* – *оживљавам*. Облици *обмањивам*, *замахивам*, *појийисивам* и сл. одлика су неких народних говора, али не и књижевног језика.

Задржаћемо се мало на дублетним облицима глагола *оживљавајџи* / *оживљивајџи* и *надахњавајџи* / *надахњивајџи* (тако и: *дојуњавајџи* / *дојуњивајџи*, *учвршћавајџи* / *учвршћивајџи*, *омогућавајџи* / *омогућивајџи* итд.). То је повелика група несвршених глагола који се граде од свршених суфиксима *-(j)ивајџи* и *-(j)авајџи* без икакве разлике у значењу. Откуда дублети? Раније је важило правило да се суфикс *-(j)авајџи* додаје на основу свршених глагола која се завршава на кратак вокал (као: *зайрџивајџи* – *зайрџивајџи*; *казнијџи* – *казњавајџи*), а суфикс *-(j)ивајџи* се додаје на основу свршених глагола која се завршава на дуг вокал (*добацијџи* – *добацивајџи*, *дојисајџи* – *дојисивајџи*). С временом је ово правило престало важити (самим тим што ни акценти свршених глагола нису више исти као у Вуково и Даничићево доба). Тако смо од многих свршених глагола с кратким завршним вокалом основе добили несвршене облике на *-(j)ивајџи* (*засџирацџијџи* – *засџирацџивајџи*, *одледијџи*

– *одлеђивајџи* итд.) и обрнуто – од свршених глагола са дугим завршним вокалом основе добили смо итеративне глаголе на *-(j)авајџи* (*изразијџи* – *изражавајџи*, *йрејричајџи* – *йрејричавајџи* итд.). Јавили су се и дублетни парови – исти глаголи с два суфикса *-(j)ивајџи* и *-(j)авајџи* и они су нормирани као равноправни: *йродужавајџи* – *йродужавам* и *йродуживајџи* – *йродужујем* итд. Међутим, у неким случајевима је један од ова два инфинитивна облика престао да се употребљава или је постао врло редак (али је и даље валидан) као, нпр.: *исйуњивајџи*, *йриближивајџи*, *ујојребљивајџи*, *оживљивајџи*, односно *ојредељавајџи*, *надахњавајџи* итд. Али, иако је инфинитив постао редак, други облици су остали у живој употреби, нпр.: од *оживљивајџи* презент *оживљујем*, императив *оживљуј* и сл. Зато се дешава да је у употреби инфинитив *оживљавајџи*, а у презенту имамо и *оживљујем* и *оживљавам*, *йриближавајџи* – *йриближујем* и *йриближавам*.

Најважније је запамтити да у књижевном језику глаголи типа *обмањивајџи*, *замахивајџи* и сл. у презенту гласе само *обмањујем*, *замахујем* итд. (никако *обмањивам*, *замахивам*), а глаголи типа *оживљавајџи* у презенту гласе *оживљавам*. Облик *оживљујем* (*оживљује* итд.) презент је глагола *оживљивајџи* и валидан је без обзира на то што тај инфинитивни облик несумњиво нестаје из употребе.

Извори и литература:

Електронски извори доступни преко *Google* претраживача: www.google.rs.
Корпус савременог српског језика, Математички факултет, Универзитет у Београду.
Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Београд: Српска академија наука и уметности. Институт за српски језик, I–XX, 1959–2017.
СТЕВАНОВИЋ, М., *Савремени српскохрватски језик I*. Београд: Научна књига, 1970.

Рада Стијовић
Институт за српски језик САНУ, Београд
rada.stijovic@isj.sanu.ac.rs